

משמעות חסרון המקדש (חלק ג) / עלייה לרגל, פסח ויום הכיפורים

ברור כי הכנסת אורחים זו תרמה מאוד להרגשת השייכות של כל אדם מישראל לכלל העם, בבחינת "ירושלם הבנויה כעיר שחוברה לה יחדיו" (תהילים קכ"ב, ג) – עיר שהיא עושה כל ישראל חברים" (ירושלמי חגיגה פ"ג ה"ו), ובפרט בזמן הרגל.

ד. הטהרה ומשמעותה: כל אדם מישראל היה משתדל מאוד לעלות להר הבית ולמקדש כדי לצפות בעבודה, להתפלל, להביא את קרבנותיו (עולת ראיה, שלמי שמחה ושלמי חגיגה), לראות ולהיראות. לשם כך היה נדרש להיטהר מטומאת מת על ידי הזאת אפר פרה אדומה ביום השלישי וביום השביעי,³ וכן להיטהר מטומאה היוצאת מגופו על ידי טבילה במקווה טהרה.⁴ תהליך הטהרה היווה הכנה ראויה לעלייה למקדש⁵ – התכוננות לעלייה אל המקום שכה הקפידו על טהרתו התמידית.⁶

מסתבר שיהודים שגרו הרחק מירושלים לא עלו לרגל בכל אחד מן הרגלים בכל שנה. ברור אפוא שתהליך הטהרה היה משמעותי עבור העולה לרגל. מה משמעותו של תהליך זה?

אין מצווה על כל אדם מישראל להיות טהור באופן תמידי. חייב הוא להיטהר רק בבקשו לעלות למקדש או לאכול קודשים.⁷ הר הבית כולו, ובפרט המקדש, היו מן המקומות הטהורים בעולם:⁸ רק טהורים עלו שמה, טהרת המקום נשמרה בקפדנות, ועל טומאות שאירעו בכל זאת כיפרו קרבנות המוספים של ראשי החודשים ושל הרגלים, הבאים על טומאת מקדש וקודשיו (שבועות פ"א מ"ד). "יתכן כי הדבר קשור להיות המקדש מקום בריאת העולם, שבו טבוע

בשיעור זה נמשיך להתבונן בהיבטים נוספים של חסרון המקדש. נתמקד בעלייה לרגל בשלושת הרגלים, וכן נתייחס לפסח וליום הכיפורים במקדש.

א. עלייה לרגל

התורה מצווה:

שְׁלוֹשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרָךְ אֶת פְּנֵי ה' אֶל-לֵהֲיִךְ בַּמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר בְּחַג הַמִּצּוֹת וּבְחַג הַשְּׁבִיעוֹת וּבְחַג הַסֻּכּוֹת, וְלֹא יִרְאֶה אֶת פְּנֵי ה' רִיקָם (דברים ט"ז, טז).

בפרק זה ננסה להמחיש לעצמנו כיצד התקיימה מצוות העלייה לרגל. נדון תחילה במשמעות הדרך עד המקדש, ואחר כך – במשמעותה של העלייה למקדש עצמו.

1. הדרך למקדש

א. עזיבת הבית: עבור המתגוררים במרחק רב מירושלים, כגון בגליל העליון או בגולן (וקל וחומר בגלות בבל), משמעות העלייה לרגל היא עזיבת הבית, השדות, הצאן וכו' למשך כחודש ימים.

ב. טורח הדרך: הגרים הרחק מירושלים נדרשו להליכה בת שבוע עד עשרה ימים מביתם לירושלים, וכן בחזרה, ובלילות לנו ברחובותיהן של הערים שבדרך. זהו מאמץ פיזי משמעותי ביותר, ואם נחשוב על משפחה ובה סבא וסבתא, אבא ואימא, ושישה עד שמונה ילדים, חלקם קטנים – אין ספק כי זהו מבצע הדורש הן התארגנות מעשית הן דבקות במטרה, מתוך הכרה בחשיבות היעד ובמשמעותו.¹

ג. המגורים בירושלים: היכן מתגוררים בירושלים? פרט לגלויות עשירות, שבנו לעולי הרגל שלהן אכסניות בירושלים,² היו העולים מתארחים חנם בבתי הפרטיים של משפחות העיר. הסיבה לכך מובאת במסכת יומא (יב ע"א): ירושלים לא התחלקה לשבטים, ועל כן אין לתושביה בעלות פרטית על בתיהם, ואין הם יכולים להשכירם. הברייתא באבות דרבי נתן (פ"ה ה"ב) מוסיפה שהמארחים גם לא היו נוטלים שכר המיטות והמצעות, וכי אם רבו האורחים היו בעלי הבית לנים בחוץ, והאורחים – בבית עצמו. כגמול על האירוח נהגו האורחים להשאיר למארחיהם את עורות הקרבנות שהביאו (שם).

3 אפר פרה אדומה היה מתחלק בין כל המשמרות שברחבי הארץ, מלבד האפר שהיה מונח למשמרת בהר הזיתים ובחיל, עיין פרה פ"ג מ"א.

4 טהרה זו יכולה להיעשות עוד בביתו של האדם, אם יקפיד להישאר בטהרתו עד בואו לירושלים ולמקדש. ומכל מקום היה עליו לטבול שנית בטרם עלותו להר הבית באחד ממקוואות הטהרה הפזורים סביב ההר, כמפורש ביומא פ"ג מ"ג: "אין אדם נכנס לעזרה לעבודה, אפילו טהור, עד שיטבול". וברש"י (שם ל ע"א): "לעבודה – לאו דוקא, דאין אדם נכנס לעזרה עד שיטבול". ועיין עוד בתוספות שם.

5 משמעויות רוחניות רבות לטבילה במים: כניסה לבריאה קמאית שאין אדם יכול לחיות בה אלא זמן קצר ביותר; הסרת כל חציצה – להורות על התמסרות מוחלטת, ללא שיוך; ועוד.

6 ראוי להתבונן בדברי הרמב"ם במורה הנבוכים (ח"ג פמ"ז), המדגישים מאוד את חשיבות ההתחדשות וההתפעלות של העולה למקדש. באופן זה הוא מסביר את עצם חובת הטהרה: יצירת התפעלות בעמידה לפני ה'.

7 אמנם מצינו בירושלים חבורות של חברים שהיו אוכלים חולין בטהרה, אך זוהי בהחלט מדרגה של "לפנים משורת הדין", כלומר: הם קיבלו עליהם להתייחס לכל אכילתם כאל אכילה משולחן גבוה (מעין מעמדם של בני ישראל במדבר לדעת רבי ישמעאל [חולין טז ע"ב], שלא אכלו במדבר בשר חולין אלא רק בשר שלמים).

8 יש מקום לחלק בין הר הבית – מחנה לוֹיָהּ – שהוא מקום הטהרה (הפך הטומאה), ובין המקדש – מחנה שכינה ומקום עבודת הכוהנים – שהוא מקום הקדושה (הפך החול). ונמצאת הטהרה מכינה לקדושה. ואכמ"ל.

1 נשאל את עצמנו: עד כמה הייתה משפחה ממוצעת בת ימינו מוכנה להשקעה, לטרח ולמאמץ הפיזי הללו על מנת לעלות לרגל?

2 על פי כתובת תאודוטוס בן טגנוס שנתגלתה בדרום עיר דוד. וכך כנראה גם מאשר הממצא הארכאולוגי.

נתחדש בגופו דבר, כך המכוין לבו לטהר נפשו מטומאות הנפשות, שהן מחשבות האון ודעות הרעות – כיון שהסכים בלבו לפרוש מאותן העצות והביא נפשו במי הדעת, טהור. הרי הוא אומר 'זורקתי עליכם מים טהורים וטהרתם מכל טומאותיכם ומכל גלוליכם אטהר אתכם' (יחזקאל ל"ו, כה). השם ברחמיו הרבים מכל חטא עון ואשמה יטהרנו אמן (הלכות מקוואות פ"א ה"ב).

2. משמעות העלייה למקדש עצמו

התורה מצווה:

שֶׁלֶשׁ פְּעָמִים בַּשָּׁנָה יִרְאֶה כָּל זְכוּרָךְ אֶל פְּנֵי הָאֱדוֹן ה'

(שמות כ"ג, יז).

חכמים דרשו את הקרי והכתיב של המילה "יראה" כך:

'יִרְאֶה'-'יִרְאֶה': כדרך שבא לראות, כך בא ליראות

(חגיגה ב ע"א).

ומבאר רש"י שם:

'יִרְאֶה' כתיב וקרינן 'יִרְאֶה'. 'יִרְאֶה' כל זכורך את פני האדון' – דמשמע שהאדם רואה את השכינה. 'יִרְאֶה' כל זכורך את פני האדון' – משמע שהאדון בא לראותך.

א. להיראות: על דרך הפשט, המצווה היא להיראות, כלומר: שה' יראה אותנו. יסוד הדברים – וכנראה גם יסוד הדרשה הנ"ל במסכת חגיגה – במה שנאמר בעקדה:

וַיִּקְרָא אַבְרָהָם שֵׁם הַמָּקוֹם הַהוּא ה' יִרְאֶה אֲשֶׁר יֹאמֵר הַיּוֹם בְּהַר ה' יִרְאֶה

(בראשית כ"ב, יד).

את חלקם הראשון של דברי אברהם – קריאת שם המקום 'ה' יִרְאֶה' – ניתן לפרש 'ה' יבחר במקום', וכדברי התורה:

כִּי אִם אֶל הַמָּקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֶל-לְהִיכֶם מִכָּל שְׁבִטֵיכֶם לְשׂוֹם אֶת שְׁמוֹ שֶׁם לְשִׁכְנוֹ תִדְרְשׁוּ וּבָאתָ שְׁמָה

(דברים כ"ב, ה).¹¹

לפי זה, ייתכן שתכלית מצוות העלייה לרגל היא להיראות לפני ה' שלוש פעמים בשנה על מנת להיבחר על ידו מחדש – על מנת שיאשר מחדש את בחירתו בנו.

אף שעיקר המצווה הוא עצם היראות האדם לפני ה' בעזרה, כרוכה עלייה זו בחיוב העולה משלושה צדדים: טהרתו, מעשיו, והבאת קרבנותיו כראוי – עולת ראייה, שלמי שמחה ושלמי חגיגה.

דרישת התורה "ולא יראה את פני ה' ריקם" מתפרשת בדרך כלל על פי פשוטה: הבאת הקרבנות הנ"ל. ברם, בספרי על אתר (ספרי דברים פ"סקא קמג) דורשים גם: "ולא יראה פני ה' ריקם – מן הצדקה". כדי להיראות לפני ה' במקדש, שאחד

חותם הקשר הראשוני בין הקב"ה ובין הבריאה כולה: בנקודת הראשית הזאת, המייצגת את הקשר המתמיד בין הבריאה לבוראה – הכול טהור.⁹

הטבילה במים מבטאת את כניסת האדם לעולמו הקמאי הפנימי (כשם שבראשית הבריאה קדמו המים ליתר הבריאה), שמכוחו יש בו אפשרות של התחדשות (מעין חזרה למי השפיר שבהם חי העובר).

משמעות מצב הטהרה במובנו האידאלי היא שבכל נקודת מפגש עם עולם הדומם העומד לשימושו (במקומות בהם הוא הולך, יושב או ישן, בכלים שבהם הוא נוגע, במלבושיו וכו') צריך האדם לברר תחילה אם הדבר טהור או טמא. כך זוכר האדם תמיד כי לפני ה' הוא עומד.

חשוב להבין את המקום המרכזי כל כך שתפס נושא הטהרה במציאות של סוף ימי הביית השני.¹⁰ דוגמה מובהקת להמחשת העניין היא חלוקת רחובות ירושלים לשבילים שבצדי הרחוב, שנועדו לחברים המקפידים על הטהרה, ולמרכז הרחוב, שבו הלכו הטמאים. בזמן הרגל, שבהם רוב האנשים טהורים, התהפכו היוצרות: במרכז הרחוב הלכו הטהורים, ובצדדים – הטמאים (שקלים פ"ח מ"א; רמב"ם הלכות שאר אבות הטומאה פ"ג ה"ח).

גם דרשת הירושלמי שהובאה לעיל "עיר שהיא עושה כל ישראל חברים" מתייחסת דווקא לזמן הרגל (ועיין גם בבלי חגיגה כו ע"א), שהוא זמן אחדות וביטול המחיצות, ובו מיטהרים גם עמי הארצות על מנת לעלות למקדש.

ראוי לסיים סעיף זה בדבריו הנפלאים של הרמב"ם בסוף הלכות מקוואות:

דבר ברור וגלוי שהטומאות והטהרות גזירות הכתוב הן, ואינן מדברים שדעתו של אדם מכרעתו, והרי הן מכלל החוקים. וכן הטבילה מן הטומאות מכלל החוקים היא, שאין הטומאה טיט או צואה שתעבור במים, אלא גזירת הכתוב היא, והדבר תלוי בכוונת הלב. ולפיכך אמרו חכמים: טבל ולא הוחזק – כאילו לא טבל. ואף על פי כן, רמז יש בדבר: כשם שהמכוין לבו לטהר – כיון שטבל טהור, ואף על פי שלא

⁹ לפי הרמב"ם (הלכות בית הבחירה פ"ו הלכות טו-טז) ושאר הראשונים המבינים כי בירושלים ובמקדש קדושה ראשונה קדשה לשעתה וקדשה לעתיד לבוא, הטביעה נקודה זו – משעה שנתגלתה קדושת המקום – את חותמה עליו עד עולם, בבחינת "כי בחר ה' בציון אָנָה למושב לו. זאת מנוחתי עדי עד פה אשב כי אֶנְתִּיק" (תהילים קל"ב, יג-יד).

¹⁰ וכדברי הברייתא בשבת (יג ע"א): "רבי שמעון בן אלעזר אומר: בוא וראה עד היכן פרצה טהרה בישראל".

סוגיה זו רחבה ביותר, והיו בה גם היבטים שליליים. ראשית, לפריצת הטהרה בישראל בסוף ימי הביית יש זיקה גדולה לריבוי הכתות באותה תקופה. כמו כן, טהרה עלולה ליהפך למעשה טכני וחיצוני, בבחינת "טובל ושרץ בידו": אדם מעביר כל גופו בבת אחת במים, אך ממשך לאחז במעשים מתועבים. דוגמה קיצונית לעיוות סולם הערכים בהקשר זה ממש מובאת בברייתא במסכת יומא (כג ע"א): "מעשה בשני כהנים שהיו שניהן שוין ורצין ועולין בכבש. קדם אחד מהן לתוך ארבע אמות של חברו, נטל סכין ותקע לו בלבו... בא אביו של תינוק ומצאו כשהוא מפרפר. אמר: הרי הוא כפרתכם! ועדיין בני מפרפר, ולא נטמאה סכין. ללמדך שקשה עליהם טהרת כלים יותר משפיכות דמים!"

¹¹ פרשנות זו נתמכת בלשון האמורה בהמשך אותה פרשה: "השִׁמְר לך פֶּן תִּעְלֶה עֲלֶיךָ בְּכָל מְקוֹם אֲשֶׁר תֵּרְאֶה. כִּי אִם בְּמְקוֹם אֲשֶׁר יִבְחַר ה' בְּאַחַד שְׁבִטֵיךְ שֶׁם תִּעְלֶה עֲלֶיךָ".

כך מאפשר המקדש את המפגש עם הקב"ה מתוך יראה ואהבה כאחת: המקדש הוא מקום מלכות הקב"ה בעולם, שבו נראה האדם לפני ה' מתוך יראה; אך הוא גם מקום המסמל את חיבורה של כנסת ישראל בקב"ה, ובו זוכה האדם לראות את פני ה' מתוך אהבה.

ב. פסח

בחינת ההבדל בין פסח בימינו לפסח בזמן המקדש תחיד את משמעות חסרונו של המקדש. בימינו ליל הסדר הנו ערב יפה ומשפחתי, ובו כלים נאים, מצעים נאים, ואורחים רבים המסבים אל השולחן. כבר כמה שבועות לפני החג אנו מלמדים את הילדים לשאול "מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות", ודרך שאלה זו ננסה להתבונן במהות הפסח בזמן שבית המקדש היה קיים.

לאחר שהמשפחה עלתה לירושלים והתמקמה לה באחד מבתי העיר, הלך נציג אחד מהחבורה ביום י"ד בניסן אחר הצהריים להקריב בפועל את הש, ¹³ ואז שב עם בשר הקרבן לחבורתו.

באותו לילה היו מרפסות ירושלים, גגותיה, חצרותיה ובתיה מלאים כולם חבורות חבורות הצולות את פסחיהן. או אז שאל הבן את אביו באופן הטבעי ביותר: "אבא, מה נשתנה הלילה הזה מכל הלילות?! אני רואה כאן את כולם: המשפחה, השכונה, היישוב. למה הגיעו כולם לכאן? מה באו לעשות כאן, בירושלים, בלילה הזה?". והאב השיב: "בלילה הזה הוציאנו ה' ממצרים להביאנו אל הארץ הזאת ואל העיר והמקדש הללו, והרינו אוכלים עתה משולחן גבוה ממש, למרגלות בית ה'".

האכילה בחבורה מדגישה ביותר את הערבות ההדדית ואת שייכות הכול לאותו עם שקם ונהיה ממש במועד זה, ובחסדי ה' זכה לעלות לארץ ישראל ולהסתופף בחצרות בית ה'.

עם כל יופיו, אין ליל הסדר של ימינו מאפשר לחוש רגשות אלו של קרבה לעם ישראל כולו ולקב"ה בלילה זה.

ג. יום הכיפורים

בזמננו יום הכיפורים הוא יום תענית ותפילה, שבמרכזו הפלת תחנונים ובקשת רחמים לפני המקום. בזמן שבית המקדש היה קיים, היה אופיו רב-האנפין של יום זה שונה מאוד.

הקמת המשכן כולה קשורה ליום הכיפורים, שבו נמחל חטא העגל וחלה התקרבות מחודשת בין הקב"ה וכנסת

ממוקדיו הוא גמילות חסדים, צריך האדם למלא תחילה את אחריותו ומחויבותו לזולת (כפי שראינו בשיעור הקודם).

ב. לראות: מצינו בחז"ל כמה דוגמות מעשיות לעניין הראייה בעלייה לרגל:

'על השלחן הטהר' (ויקרא כ"ד, ו) ... מלמד שמגביהין אותו, ומראין בו לעולי רגלים לחם הפנים, ואומרים להם: ראו חיבתכם לפני המקום, סילוקו כסידורו [כלומר: שבשעת סילוקו היה הלחם טרי כמו שהיה בעת סידורו בשבת הקודמת, י"ל] (חגיגה כו ע"ב).¹²

...לא היו ימים מועטים עד שחיפו את ההיכל כולו בטבלאות של זהב שהן אמה על אמה כעובי דינר זהב. ולרגל היו מקפלין אותן ומניחין אותן על גב מעלה בהר הבית, כדי שיהו עולי רגלים רואין שמלאכתם נאה ואין בה דלם [רש"י: דופי]

(פסחים נו ע"א).

אמר רב קטינא: בשעה שהיו ישראל עולין לרגל מגללין להם את הפרוכת, ומראין להם את הכרובים שהיו מעורים זה בזה, ואומרים להן: ראו חבתכם לפני המקום כחבת זכר ונקבה (יומא נד ע"א).

ברגל ראה אפוא העם את תפארת ההיכל וכליו, את הציורים שעל הפרוכת ואת הכרובים, הממחישים את ההדדיות, החיבה והאהבה שבין הקב"ה וכנסת ישראל.

ג. היראות וראייה – יראה ואהבה? ייתכן שההיראות והראייה מייצגות שני פנים של זיקתנו לקב"ה בכלל, וכפי שהיא מתגלה במקדש בפרט.

אדם העולה להיראות לפני ה' צריך להיות ראוי לכך שה' יראה אותו. מתוך הנחה מציאותית שלא כל העם עלה בפועל למקדש מדי רגל, הייתה העלייה משמעותית ביותר לעולה – הן מצד הטהרה, הן מצד ההכנות הנפשיות למפגש עם ריבונו של עולם בעזרה, הן מצד הקרבנות שהקריב. אחד המרכיבים המשמעותיים של עלייה זאת היא היראה שבעמידה לפני ה': המוכנות לעמוד לפני ה' ולהיראות לפניו.

מאידך גיסא, דווקא ברגל באה לידי ביטוי האהבה שבין כנסת ישראל והקב"ה. חובת הראייה מגדירה את הזיקה בין ה' וישראל, את הקרבה אליו ואת הרצון לפגשו ולהיות עמו. מהיבט זה, חידד גילוי הכרובים והשוואת חיבת הקב"ה ועמו לחיבת זכר ונקבה את ההדדיות שבין העם והקב"ה, ואת התחושה כי במקדש מתגלה העיקרון "פְּמִים הַפְּנִים לְפָנִים פֶּן יָבֹהֶדֶם לְאָדָם" (משלי כ"ז, יט) גם בין כנסת ישראל והקב"ה: כל כמה שעולה עם ישראל ומתקרב לקב"ה מתוך חיבה, כך הולכת ומתגלה חיבת הקב"ה כלפיו.

13 יש משמעות גדולה להפגנות על השם ולאכילתו בחבורה, שכן תוכנו של הפסח הוא הקשר של כל יחיד ויחיד לכלל ישראל, ושל עם ישראל כולו – לקב"ה. פסח הוא במהותו יום של חידוש הברית בין כנסת ישראל לקב"ה, ובהקשר זה מופיעים בתולדות ישראל כמה פסחים משמעותיים ביותר: הפסח שנעשה במדבר בשנה השנייה ליציאת מצרים (במדבר ט'); פסח גִּלְגָל, עם הכניסה לארץ (יהושע ה'); פסח שמואל (דה"ב ל"ה, יח); פסח חזקיהו (שם ל', ב); פסח יאשיהו (שם ל"ה, א); וככל הנראה גם פסח שבי ציון (עזרא ר', יט ואילך). חלק מן הפסחים הללו באים בעקבות ביעור עבודה זרה. ואכמ"ל.

12 בספרו העלייה לרגל בימי בית שני, תל אביב 1965, עמ' 179-180, טוען ש' ספראי על פי מקורות חיצוניים נוצריים כי כלי הקודש הוצאו לעזרה למען יחזה בהם העם. יש לציין כי טענה זו אינה הולמת את פירושה של רש"י ותוספות, עיין תוספות שם ד"ה שלא תגעו בשלחן.

אין צורך לומר שעם כל ההוד והשגב שאנו רואים ביום הכיפורים בבתי הכנסיות של זמננו, אין הוא יכול להביא אותנו לתחושת הקרבה לקב"ה וההדדיות שביחסינו עמו כפי שהיה בזמן שבית המקדש היה קיים.

* * *

נגענו בשיעור זה בקצה קצה של חוויית המקדש בשלושה תחומים: עלייה לרגל, פסח ויום הכיפורים.

בשיעור הבא נשלים בע"ה את עיסוקנו בחסרון המקדש: נתייחס לשאלה מה יכולים/חייבים אנו לעשות כדי לקרב את בניין הבית, וניגע גם בסוגיית דרישת המקום וזיקתנו להר.

*****
כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולרב יצחק לוי, תשס"ז
עורך: בעז קלוש
*****
בית המדרש הווירטואלי שלידי ישיבת הר עציון
האתר בעברית: <http://www.etzion.org.il/vbm>
האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org>
משרדי בית המדרש הווירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5
דואל: office@etzion.org.il
*****

ישראל. ההקבלה בין יום הכיפורים ליום השמיני למילואים מלמדת כי זהו יום החנוכה השנתי של המקדש והעובדים בו. בעיצומו של יום הכיפורים עושה הכוהן הגדול עבודות רבות, לבד מעבודות המקדש הקבועות: הקטרת הקטורת לפני ולפנים, הזאת דם הפר דם השעיר, שילוח השעיר לעזאזל ועוד.

כאן ברצוננו להדגיש צד אחד מסוים של יום הכיפורים: היותו יום של קרבה גדולה בין כנסת ישראל לקב"ה.

מצד כנסת ישראל, הכוהן הגדול נכנס לפני ולפנים, לקודש הקודשים, לחדר האינטימי ביותר שבבית; כביכול מזמין הקב"ה ביום זה את הכוהן הגדול, נציג האומה, להיכנס עד אליו ממש. מצד הקב"ה, ישנו יום אחד בשנה שבו מבשר הקב"ה לישראל, באמצעות הלבנת לשון של זהורית, על כפרת עוונותיהם (אף זאת כהמשך ישיר למחילה על חטא העגל ולציווי על בניין המשכן).

ההדדיות בקשר עם ריבוננו של עולם המתבטאת ביום הכיפורים מאפיינת למעשה את מהות המקדש כולו. המקדש מבטא את הזיקה שבין פניית האדם לקב"ה (בקרבתו, בתפילה ובעבודות כולן) ובין היענות הקב"ה לפנייה זו והתגלותו לאדם.

קשה לנו לדמיין הרגשה זו. איזו רוממות רוח היינו מרגישים אם בסוף תפילת נעילה, לאחר אמירת "ג מידות הרחמים וקבלת עול מלכות שמים, הייתה יוצאת בת-קול ואומרת: "נתכפרו עוונותיהם של ישראל!" כמה כוח, תקווה ועצמה יכולה בשורה זו – שהקב"ה מחל וכיפר על כל חטאי ישראל בשנה הקודמת, ופתח לנו פתח אמתי של שנה חדשה לגמרי, ללא חטאים – לחולל בלבות העם כולו.

נס הלבנת לשון של זהורית הוא מן הנסים הגדולים שהיו במקדש בהתגלות השכינה לעיני כל ישראל כשהיה העם ראוי לכך; זוהי היענות גלויה למשאלות ולתקוות היום שבו נשואות עיני כל ישראל לתשובתו של הקב"ה. מאידך, היו שנים שבהן לשון של זהורית לא הלבנה, וודאי שמציאות שכזו אינה קלה כלל ועיקר. על כל פנים, כיום אין לנו כל ידיעה אם הלבנה לשון של זהורית אם לאו, מפני שאנחנו חיים בבחינת "הסתר אסתיר".

הרעיון המרכזי העומד ביסוד כל מה שראינו הוא שהמקדש מאפשר הדדיות ביחסים בין כנסת ישראל והקב"ה: לא רק האדם פונה לקב"ה – גם הקב"ה פונה לאדם ועונה לו. כל כך היינו שמחים לדעת מהו רצון ה' בסוגיות מדיניות, חברתיות, רוחניות וכלכליות – אך אין לנו כל ידיעה על כך.¹⁴ בגילוי כזה של רצון ה' ובהדדיות שכזו ביחסינו עמו ניתן לחוש את נוכחותו בעולם בקנה מידה אחר לחלוטין, אך בימינו "חסרנו כל אלה", ואין לנו ולו מעט מקרבה זו.

14 אמנם הגילוי המובהק והמפורט ביותר של רצון ה' במציאות הוא על ידי נביא שדבר ה' בפיו, אך גם לשון של זהורית היא גילוי כללי של רצון ה' לכלל ישראל. הגמרא ביומא (כא ע"ב) אומרת שבימי בית שני לא שרתה שכינה ולא היו ארון, כפורת, כרובים ורוח הקודש, אך עדיין היה בבית שני גילוי לשון של זהורית.